

บทความงานสร้างสรรค์ (Creative Work Articles)

สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดี เรื่อง มหาเวสสันดรชาดกเป็นฐาน Creative Media for Developing a Moral Drama Based on the Vessantara Jataka

วาสนา บุญญาพิทักษ์ / Wassana Bunyaphithak

รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Associate Professor Dr, Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

Email: wassana.srjp@gmail.com

วีรกร ศุขศาสตร์ / Weerakorn Suksard

อาจารย์ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

Email: dramaticarts8@gmail.com

ธนพล แก้วกว้าง / Thanaphon Kaeawkwang

ครู สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

Corresponding author email : guideqanta1994@gmail.com

เจริญเสกข์ ปลื้มปรีชา / Jaroensek Pluempreecha

อาจารย์ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

Email: jaroensek@gmail.com

ภูษณ ฟ่อนรำดี / Pusana Fonramdee

ครูผู้ช่วย สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

*Corresponding author: E-mail: pusonza@gmail.com

Received: March 31, 2025 Revised: July 14, 2025 Accepted: April 29, 2026 Published: April 30, 2026

บทคัดย่อ

สื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสรรค์ละครที่ส่งเสริมในด้านคุณธรรม จริยธรรม จากวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก โดยมีขอบเขตของการวิจัย 1) ขอบเขตด้านเนื้อหาจากวรรณคดี มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกและกัณฑ์กุมาร 2) ขอบเขตด้านบุคคล ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านองค์ประกอบของการแสดง มีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม

(Field Study) แบ่งออกเป็นระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 2 ออกแบบการแสดงตามกระบวนการสร้างสรรค์ และฝึกซ้อมการแสดง ระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพ ระยะที่ 4 เผยแพร่และติดตามผล

ผลการสร้างสรรค์ เป็นการแสดงละครตามวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก โดยปรับบทให้มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการแสดง ตัวละครใช้การเคลื่อนไหวท่าทาง แสดงอารมณ์ตามสถานการณ์ด้วยการเจรจา มีการบรรจเพลงร้องและเพลงบรรเลง การแต่งกาย เป็นไปตามเรื่องราวและวรรณะของตัวละครในเรื่อง พร้อมฉากและอุปกรณ์ แสง สี เสียง ที่ทำให้ผลงานเกิดความสมบูรณ์ สามารถนำเสนอสู่สาธารณชนในรูปแบบของการแสดง และสื่อการเรียนรู้ ที่ช่วยปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรม อันติงามในจิตใจของเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: สื่อสร้างสรรค์, ละครคุณธรรม, มหาเวสสันดรชาดก

Abstract

This article aimed to develop a moral drama based on the classical Buddhist literature, the Vessantara Jataka, to promote ethics and virtues. The scope focused on: (1) the Chuchok and Kumara cantos, and (2) consultation with theatrical experts and scholars. A qualitative research design was employed, involving the study and analysis of data from documents, electronic media, and field study for data collection. The study consisted of four phases: (1) data collection, (2) creative design and rehearsal, (3) quality assessment, and (4) dissemination and follow-up.

The results showed a theatrical performance adapted from the Vessantara Jataka, with the script modified to suit the performance duration. Characters conveyed emotions through movement, gesture, and dialogue, accompanied by both vocal and instrumental music. Costumes, stage sets, props, lighting, and sound were designed to reflect the characters' narrative and social status. The final production was presented as both a public performance and an educational medium, intended to cultivate moral values in young audiences and nurture them to become responsible citizens capable of living harmoniously in society.

Keywords: creative media, moral drama, Vessantara Jataka

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อความสงบสุข ร่มเย็นของประชาชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาการศึกษาของเยาวชนผู้ที่จะเติบโตไปเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตต่อไป การศึกษาเป็นการสร้างองค์ความรู้แบบยั่งยืนที่มุ่งพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล การศึกษาที่จะเสริมสร้างความมั่นคง และความก้าวหน้าให้แก่ประเทศนั้นจะต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้เยาวชนมีความรู้ คู่คุณธรรม ทั้งนี้เพราะกระแสโลกปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีสื่อต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทต่อเยาวชน ทำให้มีการดำเนินวิถีชีวิตเป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ที่ทันสมัยมากขึ้น จนทำให้เกิดการแข่งขัน การดิ้นรนต่อสู้ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา จนหลงลืมถึงวิถีของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมที่สังคมพึงได้รับ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้จะต้องสร้างเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง

ทางด้านสติปัญญา ความสามารถ และตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กัน อันมีแนวทางที่ร่วมส่งเสริมคุณลักษณะดังกล่าวผ่านรูปแบบของสื่อสร้างสรรค์

สื่อสร้างสรรค์ (Creative Media) เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่เผยแพร่สู่สาธารณะมีเนื้อหาส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว สังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข นอกจากนี้สามารถนำมาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าจากสื่อที่มีอยู่เดิมให้เกิดการพัฒนา อันเป็นแนวทางของการสร้างสรรค์คุณภาพสื่อที่สามารถเติมเต็มและก่อให้เกิดคุณค่าและคุณภาพของชีวิตที่ดีผ่านการบริโภคสื่อ ซึ่งปัจจุบันพบว่ามิช่องทางในการนำเสนอสื่ออย่างหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของประชาชน ที่มีมุมมอง แนวคิด ความเข้าใจในการรับรู้ต่อสื่อนั้น ๆ อย่างไร

รูปแบบของสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมคุณธรรมเป็นสื่อที่มีแนวคิด เนื้อหา รูปแบบในการถ่ายทอดนำเสนอสู่สาธารณะที่แสดงถึงการส่งเสริมที่มุ่งเน้นให้ผู้รับรู้สื่อ มีพฤติกรรมด้านคุณธรรม หรือวิถีวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย ได้แก่ ละคร ภาพยนตร์ คลิปวิดีโอสั้นที่เผยแพร่ทางโซเชียลมีเดีย โฆษณา บทเพลง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ประเภท สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหรือสื่อสารถึงพฤติกรรมด้านคุณธรรม เพื่อประกาศยกย่อง บุคคล องค์กร หน่วยงานที่ผลิต และนำเสนอที่เกี่ยวกับด้านคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้ในการสร้างสื่อสร้างสรรค์ประเภทละคร เราสามารถสร้างบทบาทการแสดงขึ้นใหม่ได้โดยอาศัยสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันเป็นแนวทางในการจัดทำบทบาทการแสดง หรือสามารถนำเรื่องจากสิ่งที่มีอยู่เดิม ได้แก่ นิทาน ชาดก ตำนาน วรรณคดีของไทย มาสร้างเป็นละครสร้างสรรค์ก็ย่อมได้

การสร้างละคร “สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน” ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้วรรณคดี เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก มาจัดทำเป็นละคร เพราะเป็นวรรณคดีที่สะท้อนคุณธรรมได้อย่างเด่นชัด เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความอดออม ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความกตัญญูกตเวที ความมีน้ำใจกว้างขวาง ความเป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเชื่อในกรรม และผลของกรรม และความรอบคอบ มีตัวละครที่เยาวชนสามารถเข้าถึง ได้ง่าย ซึ่งจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักคุณธรรมดังกล่าว ถ่ายทอดผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเน้นการแสดงที่สะท้อนบทบาทของตัวละคร “ชูชก” ที่ทำให้การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรเกิดผลสำเร็จ อีกทั้งเป็นการบูรณาการกับวรรณกรรม ศิลปะการแสดงดนตรี นาฏศิลป์ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ตาโบลีวังต์ ละครร้องหนังใหญ่ เป็นต้น ตลอดจนการบูรณาการข้ามศาสตร์ ที่ประกอบด้วย ด้านเทคโนโลยี ด้านจิตวิทยาสำหรับเด็ก ด้านวรรณกรรม และด้านศิลปกรรมศาสตร์ เข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว

การใช้สื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรม เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สามารถพัฒนาความรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนได้เป็นอย่างดี ละครมีคุณค่าดังที่ พรพนศักดิ์ สุขี (2557, น.21) กล่าวว่า “ละครนั้นมีคุณค่าต่อมนุษย์เหนือกว่าความบันเทิง เป็นศาสตร์ที่สามารถพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความเข้าใจในตนเอง ความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ ละครสามารถพัฒนาคนให้เก่งตามศักยภาพของคนผู้นั้น” นอกจากนี้ละครยังช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ ในด้านต่าง ๆ ดังที่ พรรัตน์ ดำรุ่ง (2547, น.52) กล่าวว่า ละครเสริมสร้างให้ผู้ชม “มีประสบการณ์ด้านการเรียนรู้เรื่องราว โครงเรื่อง วรรณกรรม ทั้งได้รับรู้ศิลปะการสื่อสาร การวิพากษ์วิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็น ทั้งยังช่วยพัฒนาจิตใจ ส่งเสริมสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์” นับว่าละครสามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในเชิงศิลปศาสตร์ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ พัฒนาการรับรู้ และสร้างความเข้าใจถึง

สภาพความเป็นจริงในสังคม และช่วยให้ตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคมในเชิงจริยศาสตร์ ทำให้เกิดความซาบซึ้ง ในความงดงามของภาษา การสื่อสาร และวรรณกรรมในเชิงสุนทรียศาสตร์ รวมทั้งช่วยปลูกฝัง ส่งเสริม คุณธรรมอันดีงามในจิตใจของเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การสร้างสรรค

เพื่อสร้างสรรค์ละครที่ส่งเสริมในด้านคุณธรรม จริยธรรม จากวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก

ขอบเขตการสร้างสรรค

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาจากวรรณกรรมเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกและกัณฑ์กุมาร และ บทประพันธ์ของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ศิลปะการละคร) ประจำปี พ.ศ. 2531 รูปแบบละครชาดก

2. ขอบเขตด้านบุคคล ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านองค์ประกอบของการแสดงละครเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก คือ ด้านการแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี และวรรณกรรม

การดำเนินการสร้างสรรค

1. แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน

1.1 แนวคิดด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การสร้างสรรค์ผลงานสื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน มาจากแนวคิด การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ จึงจัดทำโครงการ “พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของเยาวชน ผ่านสื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน” เป็นการนำรูปแบบวรรณคดี สู่การสร้างสรรคละครรูปแบบใหม่ โดยใช้มหาเวสสันดรชาดก อันเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ชาติสุดท้าย ก่อนที่จะประสูติ และตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้กล่าวถึงคุณธรรมอันดีงาม คือ “ทานบารมี” นำมาสร้างสรรคในรูปแบบของการแสดงละคร เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในด้าน มีจิตสาธารณะ หรือ ความมีน้ำใจ หนึ่งในคุณธรรมพื้นฐาน 9 ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ และกตัญญู ซึ่งในงานวิจัยสร้างสรรคนี้เน้นในด้าน ความมีน้ำใจ

การมุ่งเน้นด้านจิตสาธารณะหรือความมีน้ำใจ เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้ และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุข ส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรคสิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554, น. 45) นับได้ว่า การมีจิตสาธารณะ เป็นคุณธรรมที่เยาวชน หรือบุคคลทั่วไปสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ซึ่งคุณลักษณะ ดังกล่าวนี้นี้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติตนของพระเวสสันดรที่ปรากฏ จึงมีความเหมาะสมในการนำมาสู่ การสร้างสรรครูปแบบของละครคุณธรรม

1.2 แนวคิดด้านการละคร

ปัญหาคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบันนับเป็นประเด็นที่สังคมได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สาเหตุและที่มาของปัญหามีหลายปัจจัย อันส่งผลต่อปัญหาคุณธรรมของเยาวชน เช่น อิทธิพลของการได้รับ สื่อโซเชียลมีเดียที่มีความรุนแรง ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเยาวชน สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย ตลอดจน การเปลี่ยนแปลง ทางสังคมที่รวดเร็ว นอกจากจะส่งผลกระทบต่อตัวเยาวชนเองแล้วยังส่งผลกระทบต่อครอบครัว และสังคมในภาพรวม ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความรุนแรง รวมทั้งปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกมากมาย ที่ตามมา ทั้งนี้ปัญหาคุณธรรมของเยาวชน เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและต้องการการแก้ไขและความร่วมมือ กันภายในสังคม เพื่อสร้างสังคมที่เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตอย่างมีคุณภาพได้

จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงเกิดแนวคิดของการแสดงละครคุณธรรมโดยใช้ วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดร ที่สามารถเป็นสื่อสร้างสรรค์ โดยการนำแนวคิดด้านส่งเสริมคุณธรรม โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน 9 ประการ ในเรื่องของจิตสาธารณะ นำรูปแบบการแสดงละครกำแบ ที่มุ่งเน้นการ สื่อสารในการแสดงท่าทางอันใกล้เคียงกับธรรมชาติของมนุษย์ ไม่เน้นกระบวนท่าท่า แต่เน้นการใช้มือในการ สื่อความหมายของคำพูด ท่าทาง ตามอารมณ์และสภาวะการณของเรื่อง มีบทประพันธ์ที่เป็นบทละครรูปแบบ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง มีการบรรเลงดนตรีและการบรรจุเพลงในการขับร้องบอกเล่าเรื่องราวของการแสดง สร้างตัวละครให้เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราว มีการแต่งกายตามท้องเรื่อง พร้อมการสร้างฉากประกอบการแสดง อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการละคร ที่จะเป็สื่อสร้างสรรค์ทำให้ผู้ชมสนใจและสะท้อนในเรื่องของ การสร้างความตระหนักในคุณธรรมของจิตสาธารณะได้อย่างดียิ่ง รวมทั้งการได้รับความบันเทิงควบคู่ไปกับ การเรียนรู้ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นสื่อในการประกอบการเรียนการสอน และกิจกรรมที่ส่งเสริม ด้านคุณธรรม

2. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

2.1 ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ วรรณคดี เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ละครคุณธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการบูรณาการวรรณกรรม กับการแสดงดนตรี-นาฏศิลป์ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล เกี่ยวกับวรรณกรรม เรื่อง พระเวสสันดรชาดก คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีสู่การแสดงและ การสร้างสรรค์ละครคุณธรรม

การกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหา นำเนื้อเรื่องจากวรรณคดี มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก และกัณฑ์กุมาร มาสร้างสรรค์เป็นบทละคร โดยเนื้อหากล่าวถึงชูชกเดินทางไปทวงเงินที่ฝากไว้กับ พราหมณ์ จนถึงเดินทางไปขอชาลี กัณฑ์จากพระเวสสันดร เป็นสื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรมที่มุ่งพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนในด้าน ซื่อสัตย์สุจริต และ มีจิตสาธารณะ ส่วนขอบเขตด้านบุคคล ที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้เลือกเจาะจง (Purposive sampling) ด้านการแสดง เครื่องแต่งกาย ด้านดนตรี ด้านวรรณกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) แบบสังเกต ใช้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการเรียบเรียงผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ตรวจสอบ จัดหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ระยะที่ 2 ออกแบบการแสดงตามกระบวนการสร้างสรรค์และฝึกซ้อมการแสดง

ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน ประกอบด้วย สร้างบทประพันธ์ใหม่ และยังคงอนุรักษ์ความเป็นต้นฉบับของบทที่ใช้ในการแสดงดั้งเดิม วางรูปแบบกระบวนการแสดง กำหนดบทบาทหน้าที่ และจัดหาผู้รับผิดชอบตามหลักทฤษฎีในการจัดการแสดง กำหนดคุณสมบัติของผู้แสดง คัดเลือก สรรหาผู้แสดงให้ตรงตามคุณสมบัติของตัวละครในตำรา ออกแบบดนตรี และเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงให้มีความสอดคล้องกับบทประพันธ์ และสามารถเข้าถึงผู้ชมที่เป็นเยาวชนได้อย่างเหมาะสมคัดเลือก ตลอดจนสรรหาผู้บรรเลงดนตรีประกอบการแสดง ออกแบบฉาก และจัดทำอุปกรณ์การแสดง

ขั้นฝึกซ้อมการแสดง เริ่มด้วยการถ่ายทอดกระบวนการแสดงให้แก่ผู้แสดง การดำเนินการฝึกซ้อมการแสดง ทั้งการฝึกซ้อมย่อย การฝึกซ้อมการแสดงบนเวทีจริง และการฝึกซ้อมใหญ่พร้อมฉาก รวมทั้งอุปกรณ์การแสดง แสง สี เสียง และเทคโนโลยี

2.3 ระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพ

ดำเนินการด้วยการจัดอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) โดยนำเสนอการแสดงต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จัดประชุม และนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ข้อคิดเห็น ทักษะ ความรู้สู่การต่อการแสดง และนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำเสนอการแสดงสู่สาธารณชนต่อไป

2.4 ระยะที่ 4 เผยแพร่และติดตามผล

นำเสนอผลงานสู่สาธารณชนในรูปแบบของการแสดง และสื่อการเรียนรู้ จากนั้นติดตามผลโดยการใช้กระบวนการศตวรรษที่ 21 คือการให้ผู้รับชมสามารถคิด วิเคราะห์ ภาษาและเทคโนโลยีในการแสดง สื่อสร้างสรรค์ ตลอดจนเผยแพร่งานวิจัยสู่ระดับชาติ และนานาชาติ ทั้งนี้ผลงานที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การแสดงละครในรูปแบบหน้าเวที และรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ เอกสารงานวิจัยสร้างสรรค์ และบทความวิจัยที่นำเสนอระดับชาติ และระดับนานาชาติ

3. การสร้างองค์ประกอบของการแสดง

การแสดงละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดร มืองค์ประกอบของการแสดงที่จะทำให้ผู้ชมได้รับอรรถรสของการแสดง รวมทั้งการส่งเสริมคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดี เป็นการสร้างและปลูกฝังคุณธรรมด้านความมีน้ำใจ นอกจากนี้องค์ประกอบของการแสดงสามารถสื่อสารให้เห็นถึงแนวคิดหรือรูปแบบการแสดงได้อย่างชัดเจน สำหรับองค์ประกอบของการแสดงละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐานชุดมหาเวสสันดรครั้งนี้ นับเป็นบทละครที่ใช้แสดงครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2567 ณ หอประชุมอาคารอเนกประสงค์ วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี มืองค์ประกอบดังนี้

3.1 บทละคร นำมาจากจากวรรณกรรมเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกและกัณฑ์กุมาร และบทประพันธ์ของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ศิลปะการละคร) ประจำปี พ.ศ.2531 รูปแบบละครชาดก โดยได้รับการอนุเคราะห์จาก นายเกษม ทองอร่าม ศิลปินและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย นำมาปรับปรุงบทการแสดงให้มีความกระชับ และมีระยะเวลาในการแสดงที่เหมาะสม ลักษณะของบทละครประกอบด้วยบทขับร้องเป็นคำประพันธ์รูปแบบกลอนสุภาพโดยบรรจุเพลงไทยในบทขับร้อง บทเจรจา ซึ่งตัวละครใช้เจรจาโต้ตอบกันเป็นบทร่ายยาว และการบรรจุเพลงหน้าพาทย์ประกอบอาภักิริยาของตัวละครในอารมณ์และสถานการณ์ของเรื่อง

3.2 เครื่องแต่งกาย เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ช่วยให้การแสดงมีความสวยงาม สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะผู้สร้างสรรค์มีแนวคิดในการออกแบบการแต่งกายของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก

ตามรูปแบบของวรรณกรรม และได้แรงบันดาลใจจากรูปแบบการแต่งกายจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ทั้งนี้ได้มีการปรับการแต่งกายบางส่วนของตัวละครให้เหมาะสมกับการแสดง โดยการแต่งกายสามารถแบ่งกลุ่มของตัวละครเป็น 2 ลักษณะ คือ การแต่งกายแบบนุ่งห่มเครื่องฤๅษีลายเสือโคร่ง และการแต่งกายของพราหมณ์ นุ่งห่มเครื่องสีขาว ดังรายละเอียดของตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ลักษณะการแต่งกายของตัวละครประกอบการแสดงละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดร

ลำดับที่	ตัวละคร	ลักษณะการแต่งกาย
1	พระเวสสันดร	นุ่งห่มเครื่องฤๅษี ลายเสือโคร่ง
2	พระนางมัทรี	นุ่งห่มเครื่องฤๅษีเปิดไหล่ขวา ลายเสือโคร่ง
3	ชาลี	นุ่งห่มเครื่องฤๅษี และโจงกระเบนลายเสือโคร่ง
4	กัณหา	นุ่งห่มเครื่องฤๅษีเปิดไหล่ขวา ลายเสือโคร่ง
5	ชูชก	นุ่งห่มเครื่อง ผูกผ้าคาดลำตัวตะบิตเกลียวสีขาวมอ จากไหล่ซ้ายลงมาที่เอวข้างขวา
6	นางอมิตตดา	นุ่งห่มเครื่องพราหมณ์สีขาว ห่มสไบเปิดไหล่ขวา
7	พราหมณ์ผัว	นุ่งห่มเครื่องพราหมณ์สีขาว สวมเสื้อสีขาว ห่มผ้าสไบทับเสื้อ
8	พราหมณ์เมีย	นุ่งห่มเครื่องพราหมณ์สีขาว ห่มสไบเปิดไหล่ขวา
9	พราหมณ์ ทั้ง 4	นุ่งห่มเครื่องพราหมณ์สีขาว ห่มสไบเปิดไหล่ขวา

หมายเหตุ. วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567

ภาพที่ 1 การแต่งกายของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา รูปแบบการแต่งกายนุ่งห่มเครื่องฤๅษีลายเสือโคร่ง ประกอบการแสดงละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดรชาดก

หมายเหตุ. โดย วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567.

ภาพที่ 2 การแต่งกายของชูก นางอมิตดา และพราหมณ์ชายหญิง รูปแบบการแต่งกายนุ่งห่มเครื่องพราหมณ์สีขาว ประกอบการแสดงละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดรชาดก

หมายเหตุ. โดย วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567.

3.3 เทคนิคเวที ฉาก แสง สี เสียง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดร ซึ่งจะทำให้การแสดงบนเวทีมีความสมจริง และเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น อันจะแสดงถึงสถานที่ ช่วงเวลา และอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี โดยในการสร้างสรรค์ฉากมีจำนวนทั้งสิ้น 4 ฉาก คือ ฉากหน้าม่านเพื่อเปิดตัวชูก ฉากบ้านพราหมณ์ผัวเมียบิดา มารดาของนางอมิตดา ฉากบ้านชูก และฉากอาศรมของพระเวสสันดร ซึ่งจัดสร้างตามบทประพันธ์ คือ ระเบียบขนาดใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ให้ชาติและกัณหาได้ลงไปหลบซ่อนตัวจากชูก ส่วนระบบแสง สี จะเน้นโทนสีขาว โทนสว่าง เพื่อให้เห็นอากัปกิริยาของตัวละครได้อย่างชัดเจน ระบบเสียงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเสียงจาก Sound ประกอบการแสดงและ เสียงดนตรีและเพลงขับร้องบรรเลงสดจากวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดง

ภาพที่ 3 ฉากที่ใช้ประกอบการแสดงละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ชุด มหาเวสสันดรชาดก (ฉากบ้านชูก)

หมายเหตุ. โดย วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567.

3.4 ผู้แสดงและการคัดเลือกผู้แสดง

ผู้แสดงประกอบด้วยตัวเอกและตัวสำคัญ โดยมีหลักการคัดเลือกและสร้างสรรค์ตัวละครให้เป็นไปตามบทการแสดง ดังนี้

3.4.1 พระเวสสันดร การคัดเลือกผู้แสดง ตัวละครจะต้องมีลักษณะสุ่ม ใจดีมีเมตตา และมีความเพียรพยายามที่ก่อให้เกิดอนิสงส์ โพธิญาณในชาติสุดท้ายและมีการใช้ภาษาที่สุภาพ สะท้อนให้เห็นถึงผู้ที่มีบุญบารมีเป็นอย่างมาก

3.4.2 พระนางมัทรี การคัดเลือกผู้แสดง ตัวละครจะต้องมีลักษณะสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน จรรักภักดี ห่วงใยลูก คูแลปรนนิบัติสามีอย่างดี และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของพระนางมัทรีได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะความรัก ความเศร้าโศก และความอดทนที่มีต่อสามี และบุตรของตน

3.4.3 พระชาลีและพระกัณหา การคัดเลือกผู้แสดง ตัวละครสองตัวนี้เป็นการนำเสนอการแสดงออกถึงความกตัญญู และความเสียสละ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากก็ยังคงเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งสอน การถ่ายทอดอารมณ์ นักแสดงจะต้องสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม โดยการใช้ท่าทางเหมือนเด็ก ที่มีเชื้อสายของพระมหากษัตริย์ สามารถแสดงอารมณ์ ความเศร้า กับความกลัว ได้ชัดเจน

3.4.4 ชูชก การคัดเลือกผู้แสดงชูชก มีลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นในด้านความโลภ ความเห็นแก่ตัวและความตลกขบขัน สามารถแสดงบทบาทที่สำคัญได้ในด้านการแหล่ขมดง(หรือสามารถลิบซึ้งได้) ใช้การแต่งกายที่มีความคล้ายคลึงกับขอทาน ทาตัวด้วยจุดต่างดำ กลากเกลื่อน และผิวหนังที่สกปรก อันแสดงถึงบุรุษโทษ 18 ประการ

3.4.5 นางอมิตตา การคัดเลือกผู้แสดงตัวละครอมิตตา ต้องมีลักษณะเป็นหญิงสวยงาม อ่อนโยน และเอาใจใส่ปรนนิบัติสามี การถ่ายทอดอารมณ์ของนักแสดงจะต้องถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก อับอาย ความทุกข์ใจ ซึ่งทำให้เกิดเป็นชนวนเหตุให้ชูชกออกเดินทางไปขอ ชาลี กัณหา มาเป็นทาส

4. อัตลักษณ์ผลงานสร้างสรรค์

การสร้างสรรค “สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน” ครั้งนี้ มีกระบวนการสร้างงานในรูปแบบการวิจัยที่มีการดำเนินการ คิด วิเคราะห์ ในประเด็น ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างบทละครและการแสดง ให้มีความสอดคล้อง สมบูรณ์ ในการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ทั้งยังมุ่งส่งเสริมในด้านการบูรณาการกับรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาษาไทย สังคมศึกษา และกลุ่มวิชาศิลปะ ด้วยการรวบรวมข้อมูล อันเป็นสิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์สื่อ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 โครงสร้างวรรณกรรม เวสสันดรชาดกแบ่งออกเป็น 13 กัณฑ์ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ในแง่ของโครงสร้างได้ดังนี้:

4.1.1 ด้านภูมิหลังของพระเวสสันดร บอกเล่าถึงพระลักษณะและบุญบารมีของพระองค์

4.1.2 จุดเริ่มต้นของปัญหา มาจากการบริจาคช้างปัจจัยนาเคนทร์ ทำให้ประชาชนไม่พอใจ จึงขับไล่พระองค์ออกจากเมือง

4.1.3 การเดินทางออกจากเมืองของพระเวสสันดรแสดงถึงการเสียสละและการบำเพ็ญทาน

4.1.4 บททดสอบสูงสุดของการเป็นผู้ให้ คือการมอบลูกทั้งสองให้แก่ชูชก

4.1.5 ผลตอบแทนของการอุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม คือการได้รับไถ่คืนของสิ่งทีพระเวสสันดรบริจาคไปและได้กลับคืนมา อันเป็นตอนจบที่แสดงถึงผลแห่งบุญบารมี ซึ่งโครงสร้างนี้สอดคล้องกับ “โครงสร้างนิทานวีรบุรุษ” (Hero’s Journey) ของ Joseph Campbell ซึ่งพบได้ในวรรณกรรมระดับโลก

4.2 ลักษณะคำประพันธ์

4.2.1 มหาเวสสันดรชาดกแต่งเป็น กาพย์ กลอน และฉันทลักษณ์ไทย ในบทเทศน์มหาชาติ

4.2.2 มีสัมผัสสอดคล้อง และการเล่นคำที่ช่วยให้บทเทศน์มีความไพเราะและจดจำได้ง่าย

4.2.3 ใช้ภาษาสละสลวยและเชิงเปรียบเทียบ เช่น การเปรียบพระเวสสันดรเป็นพระอาทิตย์ที่ให้แสงแก่โลก เป็นต้น

4.3 การวิเคราะห์ตัวละคร

4.3.1 พระเวสสันดร เป็นตัวละครเอกที่สะท้อนแนวคิด “การเสียสละสูงสุด” แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในอุดมการณ์ แม้ต้องเผชิญกับความทุกข์

4.3.2 พระนางมัทรี เป็นตัวละครสำคัญ ตัวแทนของ “อุดมคติแห่งความรักและความอดทน” สะท้อนภาพลักษณ์ของสตรีที่มีความเมตตา ซื่อสัตย์ และอดทน การกลับจากป่ามาพบว่าลูกหายไปสะท้อนความทุกข์ของมารดา

4.3.3 พระชาลี เป็นตัวละครสำคัญ ตัวแทนของ “ความบริสุทธิ์และบททดสอบ” ในการถูกขายให้ชุกเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเรื่อง แสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อพระบิดา

4.3.4 พระกัณหา เป็นตัวละครสำคัญ ตัวแทนของ “ความบริสุทธิ์และบททดสอบ” ในการถูกขายให้ชุกเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเรื่อง แสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อพระบิดา

4.3.5 ชุก เป็นตัวละครสำคัญ ตัวแทนของ “กิเลสและความโลภ” เป็นตัวละครที่ทำหน้าที่เป็น “เครื่องทดสอบ” พระเวสสันดร ความโลภทำให้เขาไม่ได้รับผลบุญ แม้ได้รับทรัพย์สมบัติมากมาย

4.4 สัญลักษณ์และความหมายเชิงลึก

- ป่า หมายถึง การละทิ้งทางโลกและการบำเพ็ญบารมี

- การให้ลูกกับชุก หมายถึง การสละกิเลสอย่างสูงสุด

4.5 แนวคิดทางศาสนาและสังคม

- การบำเพ็ญทานบารมี มหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมที่สอนหลัก “ทานบารมี” ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญของพระโพธิสัตว์ แสดงให้เห็นถึงการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน

- อิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย ประเพณีเทศน์มหาชาติเป็นการเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดก แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพุทธศาสนาในการสร้างจิตสำนึกด้านความเมตตาและการเสียสละ

- มิติด้านจริยธรรม สอนหลัก “อภัยทาน” และ “การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน” เตือนให้เห็นถึงโทษของ ความโลภ ผ่านตัวละครชุก

จากประเด็นของการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว จึงทำให้ “สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน” เป็นผลงานสร้างสรรค์รูปแบบของละครที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรมให้กับผู้ชมในรูปแบบของความบันเทิงควบคู่กัน จากวรรณกรรมเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก กัณท์ชุกและกัณท์กุมารมาผูกเป็นเรื่องราวส่งเสริมการพัฒนาละครในรูปแบบสื่อสร้างสรรค์ ที่ประกอบด้วย คู่มือและองค์ความรู้ของละคร สื่อความหมายให้ผู้ชมที่เป็นเยาวชนได้เข้าถึงในคุณธรรมที่งดงามและการเข้าถึงรูปแบบการละครของไทย ซึ่งนับวันจะขาดช่องทาง

ในการนำเสนอ ดังนั้นสื่อสร้างสรรค์ชิ้นนี้จึงเป็นการรวมความรู้ของเรื่องราวจากวรรณกรรมและการแสดงละครไทยอย่างเหมาะสมลงตัว

ภาพที่ 4 การแสดงละครเรื่องมหาเวสสันดรชาดก สื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน

หมายเหตุ. โดย วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567.

ภาพที่ 5 การแสดงละครเรื่องมหาเวสสันดรชาดก สื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน

หมายเหตุ. โดย วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567.

5. การเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์

เป็นการนำเสนอการแสดงละครในรูปแบบหน้าเวที และบันทึกการแสดงในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ เพื่อเผยแพร่การแสดงในรูปแบบออนไลน์ โดยจัดทำเป็นไฟล์การแสดงส่งไปหน่วยงาน สถานศึกษาเพื่อนำไปประกอบในการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของรายวิชา หรือการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนา ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยมีแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการแสดงละครสื่อสร้างสรรค์ ชุดมหาเวสสันดรชาดก ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการเผยแพร่สามารถสะท้อนความคิด และคุณค่าของผลงานอันเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานสร้างสรรค์

จากการศึกษา และวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ที่คณะผู้วิจัยเลือกมา สร้างสรรค์เป็น ละครคุณธรรม พบว่า มหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีที่สะท้อนคุณธรรมได้อย่าง เด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

คุณธรรมพื้นฐาน 9 ประการ ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ และกตัญญู ซึ่งคุณธรรมดังกล่าว เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความ เป็นอยู่อย่างปกติสุข

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การนำวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก มาสร้างสรรค์สื่อ การแสดงละครคุณธรรม สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ พฤติกรรมของตัวละคร พัฒนาการรับรู้ และสร้างความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในสังคม และช่วยให้ตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ ในสังคม เกิดความซาบซึ้งในความงดงามของภาษา และการสื่อสารอีกทั้งช่วยปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมอันดีงาม ในจิตใจของเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระบวนการสร้างสรรค์ละครคุณธรรม จากวรรณกรรม เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก คณะผู้สร้างสรรค์ กำหนดได้ขั้นตอนในการออกแบบสร้างสรรค์ออกเป็น 4 ระยะ ตามกระบวนการของงานวิจัยสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ออกแบบการแสดงตามกระบวนการสร้างสรรค์ 3) ตรวจสอบคุณภาพ 4) เผยแพร่ และติดตาม มีความสอดคล้องกับ ตรีรัตน์ วิสุทธิพันธ์ (2564, น. 125 - 126) ที่วิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “นาฏศิลป์ สร้างสรรค์ ชุด เทพโศกทรัพย์” พบว่า ใช้หลักดำเนินการสร้างสรรค์งาน โดยมีขั้นตอน คือ 1) กำหนดแนวคิด และแรงบันดาลใจ 2) ศึกษาค้นคว้าข้อมูล 3) กำหนดรูปแบบ การแสดง 4) ทดลองฝึกปฏิบัติการทางนาฏศิลป์ 5) นำเสนอผลงานต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ 6) ดำเนินการปรับปรุงผลงานให้มีคุณภาพ มากขึ้น 7) นำผลงานเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับ จินตนา สายทองคำ และคณะ (2561, น. 107) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด สักการะเทวราช พบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ มี 7 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างแนวคิดของการแสดง 2) สร้างสรรค์ทำนองเพลง และดนตรี ประกอบการแสดง 3) ออกแบบกระบวนการท่ารำ 4) การคัดเลือกนักแสดง 5) ออกแบบประดิษฐ์ เครื่องแต่งกาย 6) นำเสนองานสร้างสรรค์ต่อผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ 7) เผยแพร่การแสดง สู่สาธารณชน

จากลำดับขั้นตอนของกระบวนการสร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึง วิธีดำเนินงานของผู้สร้างสรรค์ที่ต้อง เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทั้งในด้านเนื้อหา ข้อมูลเชิงลึกของเรื่องราวที่จะสร้างสรรค์ โดยเฉพาะวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การลำดับองค์ความรู้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการวิจัยและผลงานสร้างสรรค์ การลำดับขั้นตอนแต่ละขั้นเป็นไปด้วยแนวคิด และการมุ่งสร้างผลงานตามวัตถุประสงค์ อยู่ในขอบเขตที่กำหนด มีการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุง แก้ไขจนก่อให้เกิดผลงานที่มีความถูกต้อง ชัดเจนและสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้เองจะทำให้ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับจากผู้ศึกษางานด้านนี้หรือกลุ่มผู้ชม ที่จะเป็ภาพสะท้อนให้เห็นคุณค่าของผลงานสร้างสรรค์ที่เราเป็นผู้สร้างขึ้น

บทสรุปและอภิปรายผล

สื่อสร้างสรรค์ ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน เป็นการนำรูปแบบวรรณคดีสู่การสร้างสรรค์ ละครรูปแบบใหม่ โดยใช้เรื่องมหาเวสสันดรชาดก อันเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ชาติสุดท้ายก่อนที่จะ ประสูติ และตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้กล่าวถึงคุณธรรมอันดีงาม คือ “ทานบารมี” นำมา สร้างสรรค์ในรูปแบบของการแสดงละคร เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในด้าน มีจิตสาธารณะ หรือ ความมีน้ำใจ หนึ่งในคุณธรรมพื้นฐาน 9 ประการ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) สื่อบริการทอนิกส์ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) แบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 2 ออกแบบการแสดงตามกระบวนการ สร้างสรรค์ และฝึกซ้อมการแสดง ระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพ ระยะที่ 4 เผยแพร่และติดตามผล

การสร้างสรรคละครคุณธรรมดังกล่าว ได้นำวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดกในกัณฑ์ชูชกและกัณฑ์กุมารสู่การแสดง โดยได้นำบทประพันธ์ของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ศิลปะการละคร) ประจำปี พ.ศ.2531และรูปแบบการแสดงละครของกรมศิลปากรเป็นแนวทางในการแสดง ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงบทให้มีความกระชับ สื่อความหมายของเรื่องราวตามวรรณคดี โดยให้มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการแสดง โดยสื่อสารผ่านตัวละครที่เป็นตัวเอก คือ พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา และชูชก ที่มีลักษณะการแสดงเป็นการเคลื่อนไหวท่าทางพร้อมการแสดงอารมณ์ตามสถานการณ์ของเรื่อง โดยมีการดำเนินเรื่องที่เน้นบทขับร้องเพลงและบทเจรจา ส่วนเพลงที่ใช้ขับร้องและบรรเลงประกอบนั้นมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับตัวบทการแสดงและสถานการณ์ของเรื่องที่มีความกระชับ แต่ยังคงเค้าเรื่องของบทเดิม ส่วนฉากและอุปกรณ์ประกอบการแสดง รวมทั้งระบบแสง สี เสียง มีการออกแบบให้เป็นไปตามบทการแสดงโดยมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับตัวละครในการแสดงบทบาท อารมณ์ความรู้สึกตามสถานการณ์ในเรื่อง โดยแบ่งฉากการแสดงออกเป็น 4 ฉาก ด้านการแต่งกายนั้น ใช้การแต่งกายที่มาจากภาพจิตรกรรม เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ที่ปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งการแต่งกายรูปแบบกรมศิลปากร ซึ่งมีการแต่งกายตามเรื่องราวและวรรณะของตัวละคร คือ การแต่งกายนักบวชด้วยการนุ่งห่มลายเสือโคร่ง การแต่งกายของวรรณะพราหมณ์ และการแต่งกายของชูชกที่เป็นตัวละครที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของบุรุษไทยตามวรรณคดี ซึ่งองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ดังกล่าวทำให้ สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรมโดยใช้วรรณคดีเป็นฐานมีความสมบูรณ์แบบพร้อมที่จะเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งการนำไปบูรณาการร่วมกับรายวิชาที่เห็นว่า มีความเกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม ซึ่งย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านความรู้คุณธรรมและความบันเทิงใจ รวมทั้งเป็นการเผยแพร่การละครของไทยให้เป็นที่รู้จัก คำนึงเคยของนักเรียน หรือบุคคลทั่วไปในสังคมปัจจุบัน

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การนำวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก มาจัดทำ สื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์พฤติกรรม ของตัวละคร พัฒนาการรับรู้ และสร้างความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในสังคม และช่วยให้ ตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคม ทำให้เกิดความซาบซึ้งในความงดงามของภาษา และการสื่อสาร อีกทั้งช่วยปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมอันดีงามในจิตใจของเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข จากกระบวนการสร้างละครคุณธรรมดังกล่าว ได้นำผลงานสู่การแสดงเผยแพร่โดยผู้รับชมละครคุณธรรม เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ซึ่งผู้ชมเป็นนักเรียน นักศึกษา จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 12 แห่ง วิทยาลัยช่างศิลป์ จำนวน 3 แห่ง คณะศิลปศึกษา คณะศิลปนาฏดุริยางค์ คณะศิลปวิจิตร และหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 10 แห่ง รวมทั้งสิ้น 28 แห่ง จำนวน 1,012 คน นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับชมละครคุณธรรม เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก

ลำดับ	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	ลำดับ
1	การแสดงมีเนื้อหาที่น่าสนใจ	4.34	0.81	มาก	4
2	การแต่งกายมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง	4.46	0.83	มาก	1
3	ภาษาที่ใช้ถูกต้องเหมาะสม	4.44	0.83	มาก	2
4	การใช้แสง สี เสียงเหมาะสมกับเนื้อหา	4.33	0.82	มาก	5

หมายเหตุ. วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ,2567

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับชมละครคุณธรรม เรื่อง มหาเวสสันดรชาดกฯ (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	ลำดับ
5	ฉากและอุปกรณ์มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.28	0.90	มาก	6
6	เวลาที่ใช้ในการแสดงมีความเหมาะสม	4.34	0.85	มาก	4
7	การแสดงสนุกสนาน ไม่น่าเบื่อ	4.20	0.99	มาก	7
8	เนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับผู้เรียน	4.44	0.71	มาก	2
9	เนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน ด้านความมีน้ำใจ	4.33	1.01	มาก	5
10	เนื้อหากระตุ้นให้ผู้ชมตระหนักถึงหลักคุณธรรม และการให้ทานบารมี	4.37	0.92	มาก	3
สรุปผลความคิดเห็น		4.35	0.86	มาก	

หมายเหตุ. วาสนา บุญญาพิทักษ์และคณะ, 2567

จากตารางที่ 2 พบว่าการรับชมละครคุณธรรม เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก มีระดับความพึงพอใจต่อการรับชมภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.86 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้รับชมมีความพึงพอใจจากมากไปน้อย ดังนี้ ลำดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.46 คือ การแต่งกายมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ลำดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.44 เท่ากันใน 2 ประเด็นคำถาม คือ ภาษาที่ใช้ถูกต้องเหมาะสมและเนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับระดับผู้เรียน ลำดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.37 คือ เนื้อหากระตุ้นให้ผู้ชมตระหนักถึงหลักคุณธรรมและการให้ทานบารมี ลำดับที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.44 เท่ากัน ใน 2 ประเด็นคำถาม คือ การแสดงมีเนื้อหาที่น่าสนใจและเวลาที่ใช้ในการแสดงมีความเหมาะสม ลำดับที่ 5 มีค่าเฉลี่ย 4.33 คือ การใช้แสง สี เสียงเหมาะสมกับเนื้อหา ลำดับที่ 6 มีค่าเฉลี่ย 4.28 คือ ฉากและอุปกรณ์มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และลำดับที่ 7 มีค่าเฉลี่ย 4.20 คือ การแสดงสนุกสนาน ไม่น่าเบื่อ รวมทั้งได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม คือ 1. เป็นการแสดงที่มีคุณภาพ และส่งเสริมคุณธรรมเป็นอย่างดี เหมาะสมให้เยาวชนรับชม 2. การแต่งกายเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง

การนำผลผลิตสื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรมเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก สู่อการเผยแพร่ในสถานศึกษา เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงหลักคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากสถานศึกษาต่าง ๆ นำไปเผยแพร่สู่เยาวชนในรูปแบบการชมวิดีโอทัศน์ แล้วตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจ พบว่า ผู้ชมทั้งเพศชายเพศหญิงซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน ความคิดเห็นส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในเรื่องการแต่งกายที่เหมาะสมกับเรื่องราวเป็นลำดับแรก สะท้อนให้เห็นว่าสื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรมดังกล่าวมีคุณลักษณะด้านเครื่องแต่งกาย เด่นชัดที่สุด ทั้งนี้เป็นการออกแบบโดยเน้นให้เหมาะสมกับบุคลิกของตัวละคร จึงสามารถสื่อความหมาย ทำให้ผู้ชมเข้าใจได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะดีเด่นในด้านการใช้ภาษาถูกต้องเหมาะสม เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับระดับผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้ชมตระหนักถึงหลักคุณธรรม

การแสดงมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ระยะเวลาเวลาที่ใช้ในการแสดงมีความเหมาะสม รวมทั้งการใช้แสง สี เสียง ฉาก อุปกรณ์ มีความเหมาะสมและการแสดงสนุกสนานไม่น่าเบื่อ นับว่าสื่อสร้างสรรค์ละครคุณธรรม มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ที่สามารถพัฒนาความรู้และคุณธรรมพื้นฐาน หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของเยาวชนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ชมซึ่งเป็นเยาวชน ดังที่ ภัทรศิลป์ สุภินศิลป์ และกิตติ มีชัยเขตต์ (2561) กล่าวว่า “ละครเป็นสื่อกลาง และเป็นกลยุทธ์สำคัญในการนำไปใช้บูรณาการทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยช่วยสร้างประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดอย่างอิสระ เกิดความร่วมมือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตระหนักต่อสังคม และเกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ตามเป้าประสงค์” นอกจากนี้ผลงานสร้างสรรค์ละครคุณธรรม ยังเป็นการบูรณาการ วรรณกรรมกับการแสดงดนตรี และนาฏศิลป์ ที่นำหลักสุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ จิตวิทยาและสื่อเทคโนโลยี ทำให้ศิลปะการแสดงมีความสมบูรณ์แบบที่ก่อให้เกิดคุณค่าด้านความรู้ ความงาม และคุณธรรม

ด้านปัญหาและอุปสรรค ในการสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวมีข้อสังเกตที่ควรคำนึงถึง คือในการจัดทำบทการแสดงเพื่อนำเสนอแก่เยาวชนในยุคปัจจุบัน ต้องคำนึงถึงภาษาที่สื่อสารให้มีความเข้าใจง่าย ชัดเจน รวมทั้งการสอดแทรกความน่าสนใจ ด้านเกร็ดความรู้ คุณธรรมและความบันเทิงควบคู่กันเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ นอกจากนี้ปัญหาที่อาจเกิดในการนำสื่อสร้างสรรค์ไปเผยแพร่คือ ปัญหาของระบบสัญญาณออนไลน์ที่ต้องพึ่งระมัดระวังเพราะจะเป็นอุปสรรคต่อการรับชมอย่างยิ่ง และควรศึกษาคู่มือในการใช้สื่อควบคู่ไปด้วย จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในสื่อสร้างสรรค์ดังกล่าวอย่างดียิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. เป็นแนวทางสำหรับครู อาจารย์และนักศึกษา สามารถนำไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการแสดงละครในสถานศึกษา และรายวิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาและวรรณคดีไทย สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมของเยาวชน
2. ควรนำผลงานสร้างสรรค์ไปใช้เป็นสื่อในการอบรมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักคุณธรรมพื้นฐาน 9 ประการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของการจัดการศึกษาระดับพื้นฐานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือจัดการแสดงบนเวทีในโอกาส หรือ วันสำคัญ
3. ควรศึกษา วิเคราะห์วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก และสร้างสรรค์เป็นการแสดงในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อสะท้อนคุณธรรมของพระเวสสันดร
4. ควรศึกษา วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ละครคุณธรรม โดยนำวรรณกรรมสำคัญเรื่องอื่น ๆ มาเผยแพร่ให้เยาวชนเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- จินตนา สายทองคำและคณะ. (2561). *กระบวนการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ ชุด สักการะเทวราช*. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ปีที่10 ฉบับที่1 (มกราคม-มิถุนายน 2561). หน้า107.
- ตรีรัตน์ วิสุทธิพันธ์. (2564). *นาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด เทพโศกทรัพย์*. ทูลสนับสนุนงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม.
- พรณศักดิ์ สุขี. (2557). *การใช้ศิลปะการละครเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แม่หวานการละคร*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ:กรุงเทพฯ.

พรรัตน์ ดำรุง. (2547). *การละครสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทรศิลป์ สุกันต์ศิลป์ และกิตติ มีชัยเขตต์. (2561). *ละครเพื่อการศึกษาในศตวรรษที่ 21*. รายงานรวมบทความวิจัย
บทความวิชาการ และงานสร้างสรรค์ สืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ด้านศิลปกรรมระดับชาติ ครั้งที่ 1
(1.1 (3). 68 - 72.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). *แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.